

Originalni naučni rad

Korelacija između stresogenih faktora radnog mjesta i sociodemografskih karakteristika zaposlenih u primarnoj i sekundarnoj zdravstvenoj zaštiti na području Doboja

Dragana Božić

Medicinska škola, Doboje, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina

Adresa autora:
Mr Dragana Božić
Ul. Kolona "15. maj" 21/5,
74317 Petrovo
dragana.p.bozic@gmail.com

Primljen – Received: 11/12/2017
Prihvaćen – Accepted: 30/01/2018

Copyright: ©2018 Božić D. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license.

Kratak sadržaj

Uvod. U radu je prikazana komparativna analiza sociodemografskih karakteristika zaposlenih i stresogenih faktora na radnom mjestu u primarnoj i sekundarnoj zdravstvenoj zaštiti. Izvršena je procjena povezanosti stresogenih faktora, kao i povezanosti subjektivnog osjećaja zdravstvenih radnika prema radnom mjestu.

Metode. Istraživanjem je obuhvaćeno 300 ispitanika, od kojih je 42,33% iz primarne i 57,67% iz sekundarne zdravstvene zaštite. Podaci su prikupljeni od maja do juna 2016. godine metodom anketiranja u zdravstvenim ustanovama na području Doboja.

Rezultati. Poređenje zaposlenih u primarnoj i sekundarnoj zdravstvenoj zaštiti pokazalo je da između njih ne postoji statistički značajna razlika u polu, dobnoj starosti i radnom stažu u ustanovi, dok su razlike u stepenu obrazovanju ($p = 0,044$), sektoru u kome je zasnovan radni odnos ($p < 0,001$), ukupnom radnom stažu ($p = 0,002$) i poziciju radnog mjesta ($p = 0,020$) statistički značajne. Analiza odgovora ispitanika primarnog i sekundarnog nivoa zdravstvene zaštite pokazala je statistički značajnu razliku u distribuciji ispitanika iz dva nivoa zdravstvene zaštite prema odgovorima na 76% pitanja koja se odnose na stresore radnog mjesta, 86% pitanja o uticaju radnog mjesta na zdravlje i 40% pitanja kojima se izražava stav o radnom mjestu. Korelaciona analiza između sociodemografskih karakteristika ispitanika i njihovih odgovora na pitanja o stresogenim faktorima radnog mjesta pokazala je da sektor zaposlenja (privatni ili javni) značajno korelira sa većinom stresogenih faktora, a zatim slijede ukupni radni staž, radni staž u trenutnoj zdravstvenoj ustanovi, starosna dob i bračno stanje. Sektor zaposlenja i radni staž ima najviše ostvarenih korelacionih veza sa odgovorima na pitanja o uticaju radnog mjesta na zdravlje.

Zaključak. Stresori radnog mjesta imaju različit intenzitet i uticaj na zaposlene u primarnoj i sekundarnoj zdravstvenoj zaštiti. Ispitanici iz sekundarne zdravstvene zaštite osjećaju veći stepen stresa i procjenjuju da posao ima veći negativan uticaj na njihovo zdravlje u odnosu na ispitanike iz primarne zdravstvene zaštite.

Ključne riječi: stres na radu, sociodemografske karakteristike, primarna zdravstvena zaštita, sekundarna zdravstvena zaštita

Uvod

Brojna istraživanja u svijetu pokazala su da profesija zdravstvenih radnika spada među najugroženije sa aspekta izloženosti stresu na radnom mjestu. Međutim, izloženosti stresogenim faktorima zaposlenih zavisi od nivoa zdravstvene zaštite, odnosno, postoji različit uticaj stresogenih faktora u primarnoj u odnosu na sekundarnu zdravstvenu zaštitu. Ovaj rad se bavi analizom povezanosti sociodemografskih karakteristika zaposlenih (pol, starost, profil, radno mjesto, radno iskustvo i dr.) i stresogenih faktora na radnom mjestu u različitim nivoima zdravstvene zaštite na području Doboja. Rad predstavlja nadgradnju obavljenih istraživanja u okviru Završnog rada autora na drugom ciklusu studija na Fakultetu zdravstvenih studija u Sarajevu [1]. Izvršena je komparativna analiza i utvrđena korelaciona povezanost stresogenih faktora radnog mjesta i uticaja radnog mjesta na zdravlje zaposlenih u različitim nivoima zdravstvene zaštite.

Cilj rada je da se kroz identifikaciju i analizu prediktora stresa na radnom mjestu u odnosu na sociodemografske karakteristike zaposlenih utvrdi postojanje razlike između primarnog i sekundarnog nivoa zdravstvene zaštite. Faktori radnog mjesta, obuhvaćeni analizom, odnose se na karakteristike ličnosti, stepen obrazovanja, sektor zaposlenja (javni, privatni), radni staž (ukupni i staž u trenutnoj radnoj ustanovi), poziciju radnog mjesta i članstvo u profesionalnim/strukovnim udruženjima. Analiziran je uticaj svakog pojedinačnog faktora radnog mjesta na stres zaposlenih, a kroz odgovarajuća statistička testiranja utvrđena je značajnost razlike ovih faktora u različitim nivoima zdravstvene zaštite na području Doboja.

Metode rada

Istraživanjem je obuhvaćeno 300 zdravstvenih radnika, od kojih je 127 (42,33%) iz sektora primarne zdravstvene zaštite i 173 (57,67%) iz sektora sekundarne zdravstvene zaštite na području Doboja. Starosna struktura ispitanika bila je između 18 i 65 godina. Podaci su, u periodu maj – juni 2016. godine, prikupljeni metodom anketiranja u kojoj je korišćen

anketni upitnik, adaptiran prema referalnim istraživačkim instrumentima iz oblasti stresa na radnom mjestu, na prvom mjestu "Maslach Burnout Inventory" [2] i "Occupational Stress Questionnaire" [3], koji su korišćeni u sličnim istraživanjima (Milošević i sar. [4], Knežević i sar. [5], Selmanović i sar. [6], Pavlović i sar. [7], i dr.). Upitnik se sastoji od dva dijela, prvi dio obuhvata opšte podatke dok drugi dio upitnika uključuje odabrane stresogene faktore na radnom mjestu.

Upitnikom je obuhvaćeno 38 stresogenih faktora koje su ispitanici ocjenjivali u skladu sa Likertovom skalom: 1 – Nimalo stresno; 2 – Rijetko stresno; 3 – Ni jedno ni drugo; 4 – Često stresno i 5 – Uvijek stresno. Procjenu svog radnog mjesta i uticaja radnog mjesta na njihovo zdravlje ispitanici su dali odgovorima na 7 odabranih stavova (CP1 do CP7) koji su ocjenjivani Likertovom skalom: 1 – Nimalo se ne slažem; 2 – Ne slažem se; 3 – Djelimično se slažem; 4 – Slažem se i 5 – Izrazito se slažem.

Unos, obrada i statistička analiza prikupljenih podataka obavljena je statističkom aplikacijom prilagođenom za društvena istraživanja (SPSS ver. 22.0), dok je dodatna obrada i izrada tabela urađena pomoću MS Excel 2007. Za utvrđivanje razlika korišćen je Pearsonov χ^2 test, dok je za korelacionu analizu korišćen Pearsonov koeficijent korelacije. Statistička značajnost je utvrđena na nivou 0,05.

Rezultati

U tabeli 1 su prikazane karakteristike ispitanika iz različitih nivoa zdravstvene zaštite. Pearsonov χ^2 test je potvrdio da ne postoji statistički značajna međusobna razlika u distribuciji socio-demografskih faktora - pol, dob, bračno stanje, radni staž u ustanovi zaposlenja, članstvo u strukovnim udruženjima, između zaposlenih u primarnoj i sekundatnoj zdravstvenoj zaštiti ($p > 0,05$). Međutim, χ^2 test je pokazao da postoji statistički značajna razlika u distribuciji ispitanika iz dva nivoa zdravstvene zaštite u stepenu obrazovanja ($p=0,044$), sektoru u kome je zasnovan radni odnos ($p < 0,001$), ukupnom radnom stažu ($p = 0,002$) i poziciji radnog mjesta u zdravstvenoj ustanovi ($p = 0,020$).

Tabela 1. Osnovne karakteristike dvije grupe ispitanika

Karakteristike ispitanika		Nivo zdravstvene zaštite			χ^2
		Primarni	Sekundarni	Ukupno	p
Pol	Ženski	101 (33,7)	141 (47,0)	242 (80,7)	0,669
	Muški	26 (8,7)	32 (10,7)	58 (19,3)	
Dob, godine	19-29	19 (6,3)	29 (9,7)	48 (16,0)	0,242
	30-39	52 (17,3)	57 (19,03)	109 (36,3)	
	40-49	21 (7,0)	28 (9,3)	49 (16,4)	
	50-59	33 (11,0)	57 (19,0)	90 (30,0)	
	≥60	2 (0,7)	2 (0,7)	4 (1,3)	
Bračno stanje	Neudata/neoženjen	22 (7,3)	28 (9,3)	50 (16,7)	0,598
	Udana/oženjen	96 (32,0)	124 (41,3)	220 (73,3)	
	Vanbračna zajednica	2 (0,7)	3 (1,0)	5 (1,7)	
	Rastavljen/a	5 (1,7)	10 (3,3)	15 (5,0)	
	Udovica/udovac	2 (0,7)	8 (2,7)	10(3,3)	
Stepen obrazovanja	SSS	83 (27,7)	128 (42,7)	211 (70,3)	0,044
	VŠS	2 (0,7)	8 (2,7)	10 (3,3)	
	Fakultet	21 (7,0)	22 (7,3)	43 (14,3)	
	Specijalizacija	15 (5,0)	8 (2,7)	23 (7,7)	
	Magisterij	2 (0,7)	0 (0,0)	2 (0,7)	
	Ostalo	4 (1,3)	7 (2,3)	11 (3,7)	
Radni odnos (Sektor)	Isključivo javni sektor	103 (34,3)	171 (57,0)	274 (91,3)	< 0,001
	Isključivo privatni sektor	19 (6,3)	0 (0,0)	19 (6,3)	
	Javni i privatni sektor	5 (1,7)	2 (0,7)	7 (2,3)	
Ukupan radni staž, godine	do 5	30 (10,0)	51 (17,0)	81 (27,0)	0,002
	6-9	23 (7,7)	18 (6,0)	41 (13,7)	
	10-15	17 (5,7)	10 (3,3)	27 (9,0)	
	16-19	12 (4,0)	11 (3,7)	23 (7,7)	
	20-25	17 (5,7)	34 (11,3)	51 (17,0)	
	26-29	4 (1,3)	23 (7,7)	27 (9,0)	
	≥30	24 (8,0)	26 (8,7)	50 (16,7)	
Radni staž u zdravstvenoj ustanovi zaposlenja, godine	do 5	38 (12,7)	53 (17,7)	91 (30,3)	0,115
	6-9	27 (9,0)	21 (7,0)	48 (16,0)	
	10-15	10 (3,3)	12 (4,0)	22 (7,3)	
	16-19	13 (4,3)	12 (4,0)	25 (8,3)	
	20-25	19 (6,3)	36 (12,0)	55 (18,3)	
	26-29	5 (1,7)	18 (6,0)	23 (7,7)	
	≥30	15 (5,0)	21 (7,0)	36 (12,0)	
Pozicija u radnoj ustanovi	Direktor	1 (0,3)	0 (0,0)	1 (0,3)	0,02
	Rukovodilac sektora/sluzbe/odjela	7 (2,3)	2 (0,7)	9 (3,0)	
	Glav. med.sestra/ tehničar Zdravstvene ustanove/klinike/odjela	7 (2,3)	14 (4,7)	21 (7,0)	
	Stručni saradnik	2 (0,7)	1 (0,3)	3 (1,0)	
	Med.sestra/tehničar	86 (28,7)	139 (46,3)	225 (75,0)	
	Ostalo	24 (8,0)	17 (5,7)	41 (13,7)	
Član prof. /struk. udruženja	Ne	86 28,7%	104 34,7%	190 (63,3)	0,177
	Da	41 13,7%	69 23,0%	110 (36,7)	

Prikazan je broj (%) ispitanika koji pripadaju određenoj kategoriji
SSS- srednja stručna sprema; VŠS - viša stručna sprema

Tabela 2a. Odgovori ispitanika na pitanja o stresogenim faktorima radnog mjesta (P01 - P30)

	Nivo zdravstvene zaštite					Sekundarna zdravstvena zaštita					χ^2 p
	Primarna zdravstvena zaštita					Sekundarna zdravstvena zaštita					
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
P01 – Smatrate li da je rad u zdravstvenom sektoru izložen stresu?	0 (0,0)	13 (10,2)	6 (4,7)	67 (52,8)	41 (32,3)	1 (0,6)	4 (2,3)	4 (2,3)	68 (39,3)	96 (55,5)	0,000
P02 – Smatrate li da je rad sa pacijentima stresna profesija?	1 (0,8)	12 (9,4)	10 (7,9)	67 (52,8)	37 (29,1)	2 (1,2)	5 (2,9)	7 (4,0)	82 (47,4)	77 (44,5)	0,014
P03 – Noćni rad	11 (8,7)	7 (5,5)	25 (19,7)	31 (24,4)	53 (41,7)	3 (1,7)	11 (6,4)	5 (2,9)	41 (23,7)	113 (65,3)	0,000
P04 – Smjenski rad	9 (7,1)	21 (16,5)	27 (21,3)	40 (31,5)	30 (23,6)	4 (2,3)	13 (7,5)	6 (3,5)	63 (36,4)	87 (50,3)	0,000
P05 – Prekovremeni rad	10 (7,9)	23 (18,1)	19 (15,0)	40 (31,5)	35 (27,6)	2 (1,2)	9 (5,2)	15 (8,7)	52 (30,1)	95 (54,9)	0,000
P06 – Dežurstva (24 sata)	7 (5,5)	8 (6,3)	36 (28,3)	28 (22,0)	48 (37,8)	3 (1,7)	9 (5,2)	11 (6,4)	45 (26,0)	105 (60,7)	0,000
P07 – Vaša dnevna opterećenost poslom	3 (2,4)	20 (15,7)	25 (19,7)	55 (43,3)	24 (18,9)	3 (1,7)	12 (6,9)	14 (8,1)	80 (46,2)	64 (37,0)	0,000
P08 – Mogućnost korišćenja pauze tokom radnog vremena	32 (25,2)	27 (21,3)	34 (26,8)	19 (15,0)	15 (11,8)	25 (14,5)	23 (13,3)	27 (15,6)	33 (19,1)	65 (37,6)	0,000
P09 – Dogovori oko korišćenja godišnjih odmora	49 (38,6)	36 (28,3)	15 (11,8)	15 (11,8)	12 (9,4)	54 (31,2)	39 (22,5)	25 (14,5)	33 (19,1)	22 (12,7)	0,228
P10 – Pritisak vremenskih rokova za izvršenje zadataka	14 (11,0)	32 (25,2)	16 (12,6)	43 (33,9)	22 (17,3)	13 (7,5)	21 (12,1)	20 (11,6)	53 (30,6)	66 (38,2)	0,001
P11 – Vremensko ograničenje za pregled ili rad sa pacijentom	15 (11,8)	26 (20,5)	16 (12,6)	44 (34,6)	26 (20,5)	12 (6,9)	23 (13,3)	24 (13,9)	51 (29,5)	63 (36,4)	0,024
P12 – Dostupnost stručne literature	41 (32,3)	25 (19,7)	40 (31,5)	11 (8,7)	10 (7,9)	40 (23,1)	30 (17,3)	50 (28,9)	20 (11,6)	33 (19,1)	0,046
P13 – Dostupnost odgovarajuće trajne edukacije	37 (29,1)	25 (19,7)	37 (29,1)	16 (12,6)	12 (9,4)	34 (19,7)	26 (15,0)	35 (20,2)	23 (13,3)	55 (31,8)	0,000
P14 – Mogućnost napredovanja i unapređenja	25 (19,7)	20 (15,7)	41 (32,3)	22 (17,3)	19 (15,0)	27 (15,6)	23 (13,3)	44 (25,4)	31 (17,9)	48 (27,7)	0,107
P15 – Podjela stručnih i administrativnih poslova	20 (15,7)	31 (24,4)	29 (22,8)	28 (22,0)	19 (15,0)	23 (13,3)	18 (10,4)	45 (26,0)	33 (19,1)	54 (31,2)	0,001
P16 – Trenutni broj zaposlenih u Vašoj ustanovi u odnosu na poslove	16 (12,6)	24 (18,9)	35 (27,6)	32 (25,2)	20 (15,7)	19 (11,0)	14 (8,1)	22 (12,7)	46 (26,6)	72 (41,6)	0,000
P17 – Visina Vaših trenutnih mjesečnih primanja	12 (9,4)	17 (13,4)	30 (23,6)	34 (26,8)	34 (26,8)	12 (6,9)	15 (8,7)	32 (18,5)	43 (24,9)	71 (41,0)	0,116
P18 – Uopšteno zadovoljstvo radnim mjestom	24 (18,9)	29 (22,8)	42 (33,1)	17 (13,4)	15 (11,8)	28 (16,2)	25 (14,5)	46 (26,6)	41 (23,7)	33 (19,1)	0,031
P19 – Adekvatnost radnog prostora	26 (20,5)	24 (18,9)	33 (26,0)	25 (19,7)	19 (15,0)	28 (16,2)	25 (14,5)	37 (21,4)	34 (19,7)	49 (28,3)	0,089
P20 – Adekvatnost opreme i pomagala u praksi	29 (22,8)	23 (18,1)	32 (25,2)	27 (21,3)	16 (12,6)	24 (13,9)	25 (14,5)	30 (17,3)	41 (23,7)	53 (30,6)	0,002
P21 – Organizacija posla	24 (18,9)	28 (22,0)	25 (19,7)	37 (29,1)	13 (10,2)	25 (14,5)	29 (16,8)	37 (21,4)	45 (26,0)	37 (21,4)	0,100
P22 – Podjela posla između profila uposlenih	21 (16,5)	32 (25,2)	29 (22,8)	32 (25,2)	13 (10,2)	24 (13,9)	24 (13,9)	43 (24,9)	46 (26,6)	36 (20,8)	0,032
P23 – Timski rad	48 (37,8)	30 (23,6)	19 (15,0)	17 (13,4)	13 (10,2)	37 (21,4)	25 (14,5)	46 (26,6)	39 (22,5)	26 (15,0)	0,001
P24 – Samostalnost u obavljanju posla i donošenju odluka	24 (18,9)	33 (26,0)	32 (25,2)	26 (20,5)	12 (9,4)	34 (19,7)	28 (16,2)	42 (24,3)	40 (23,1)	29 (16,8)	0,158
P25 – Mogućnost utješka u donošenju odluka	29 (22,8)	31 (24,4)	31 (24,4)	22 (17,3)	14 (11,0)	24 (13,9)	31 (17,9)	50 (28,9)	40 (23,1)	28 (16,2)	0,093
P26 – Mogućnost vlastitog uticaja na promjene u radnoj ustanovi	14 (11,0)	26 (20,5)	45 (35,4)	17 (13,4)	25 (19,7)	26 (15,0)	16 (9,2)	49 (28,3)	31 (17,9)	51 (29,5)	0,015
P27 – Mogućnost izražavanja nezadovoljstva određenim segmentom rada	16 (12,6)	24 (18,9)	34 (26,8)	30 (23,6)	23 (18,1)	19 (11,0)	22 (12,7)	51 (29,5)	36 (20,8)	45 (26,0)	0,347
P28 – Kontrola nepredviđenih ili neplaniranih situacija tokom radnog vremena	14 (11,0)	29 (22,8)	27 (21,3)	33 (26,0)	24 (18,9)	13 (7,5)	21 (12,1)	46 (26,6)	52 (30,1)	41 (23,7)	0,088
P29 – Uopšteno međuljudski odnosi na radnom mjestu	21 (16,5)	36 (28,3)	29 (22,8)	21 (16,5)	20 (15,7)	31 (17,9)	32 (18,5)	23 (13,3)	43 (24,9)	44 (25,4)	0,013
P30 – Poštovanje Vaše stručnosti i kompetencija od strane kolega/ica	37 (29,1)	27 (21,3)	43 (33,9)	12 (9,4)	8 (6,3)	38 (22,0)	36 (20,8)	43 (24,9)	32 (18,5)	24 (13,9)	0,021

Prkazani je broj (%) ispitanika koji su dali navedeni odgovor na postavljeno pitanje

Odgovori: 1 - nimalo stresno; 2 - rijetko stresno; 3 - ni jedno ni drugo; 4 - često stresno i 5 - uvijek stresno

U tabelama 2a i 2b dati su odgovori ispitanika primarnog i sekundarnog nivoa zdravstvene zaštite na 38 pitanja o stresogenim faktorima radnog mjesta (P01 do P38). Pearsonov χ^2 test je pokazao da postoji statistički značajna razlika u distribuciji ispitanika sa primarnog i sekundarnog nivoa zdravstvene zaštite prema odgovorima na 27 pitanja.

U tabeli 3 su dati odgovori ispitanika primarne i sekundarne zdravstvene zaštite na pitanja o uticaju radnog mjesta na njihovo zdravlje. Pearsonov χ^2 test je pokazao da postoji statistički značajna razlika u distribuciji ispitanika primarne i sekundarne zdravstvene zaštite prema odgovorima na 6 pitanja, dok razlika nije utvrđena prema odgovoru samo na jedno pitanje (CP5).

Tabela 2b. Odgovori ispitanika na pitanja o stresogenim faktorima radnog mjesta (P31 - P38)

	Nivo zdravstvene zaštite										χ^2
	Sekundarna zdravstvena zaštita					Sekundarna zdravstvena zaštita					
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	p
P31 - Odnosi s nadređenim	43 (33,9)	39 (30,7)	22 (17,3)	13 (10,2)	10 (7,9)	61 (35,3)	36 (20,8)	35 (20,2)	19 (11,0)	22 (12,7)	0,229
P32 - Odnosi s kolegama/kolegicama	48 (37,8)	44 (34,6)	22 (17,3)	7 (5,5)	6 (4,7)	52 (30,1)	44 (25,4)	42 (24,3)	12 (6,9)	23 (13,3)	0,028
P33 - Odnosi s drugim uposlenicima (administrativno-tehničko osoblje i dr.)	49 (38,6)	45 (35,4)	24 (18,9)	7 (5,5)	2 (1,6)	43 (24,9)	40 (23,1)	42 (24,3)	27 (15,6)	21 (12,1)	0,000
P34 - Odnosi s pacijentom ili članovima njegove/njene porodice	26 (20,5)	49 (38,6)	24 (18,9)	20 (15,7)	8 (6,3)	41 (23,7)	37 (21,4)	41 (23,7)	29 (16,8)	25 (14,5)	0,011
P35 - Izloženost neprimjerenoj javnoj kritici	34 (26,8)	27 (21,3)	36 (28,3)	16 (12,6)	14 (11,0)	34 (19,7)	32 (18,5)	39 (22,5)	34 (19,7)	34 (19,7)	0,075
P36 - Prijetnja sudske tužbe i parničanja	55 (43,3)	19 (15,0)	29 (22,8)	13 (10,2)	11 (8,7)	65 (37,6)	12 (6,9)	39 (22,5)	20 (11,6)	37 (21,4)	0,013
P37 - Stalna odgovornost u poslu	18 (14,2)	12 (9,4)	16 (12,6)	42 (33,1)	39 (30,7)	18 (10,4)	17 (9,8)	17 (9,8)	29 (16,8)	92 (53,2)	0,001
P38 - Neadekvatna očekivanja od strane bolesnika i porodice	18 (14,2)	34 (26,8)	29 (22,8)	28 (22,0)	18 (14,2)	15 (8,7)	27 (15,6)	43 (24,9)	43 (24,9)	45 (26,0)	0,019

Prikazan je broj (%) ispitanika koji su dali navedeni odgovor na postavljeno pitanje
Odgovori: 1 - nimalo stresno; 2 - rijetko stresno; 3 - ni jedno ni drugo; 4 - često stresno i 5 - uvijek stresno

Tabela 3. Odgovori ispitanika primarne i sekundarne zdravstvene zaštite na pitanja o uticaju radnog mjesta na njihovo zdravlje

	Nivo zdravstvene zaštite										χ^2
	Primarna zdr.zaštita					Sekundarna zdr.zaštita					
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	p
CP1 - Moj posao značajno utiče na moje zdravlje	7 (5,5)	12 (9,4)	47 (37,0)	36 (28,3)	25 (19,7)	9 (5,2)	14 (8,1)	37 (21,4)	59 (34,1)	54 (31,2)	0,026
CP2 - Svaki dan radim pod velikim pritiskom	6 (4,7)	28 (22,0)	49 (38,6)	23 (18,1)	21 (16,5)	10 (5,8)	20 (11,6)	46 (26,6)	36 (20,8)	61 (35,3)	0,001
CP3 - Osjećam stalnu nervozu zbog posla koji radim	18 (14,2)	40 (31,5)	42 (33,1)	18 (14,2)	9 (7,1)	21 (12,1)	43 (24,9)	43 (24,9)	31 (17,9)	35 (20,2)	0,015
CP4 - Osjećam stalnu fizičku iscrpljenost zbog posla koji radim	15 (11,8)	28 (22,0)	50 (39,4)	20 (15,7)	14 (11,0)	10 (5,8)	23 (13,3)	59 (34,1)	36 (20,8)	45 (26,0)	0,002
CP5 - Često sam zabrinut/a nakon donošenja neke odluke u poslu koji radim	14 (11,0)	34 (26,8)	52 (40,9)	18 (14,2)	9 (7,1)	26 (15,0)	43 (24,9)	48 (27,7)	32 (18,5)	24 (13,9)	0,069
CP6 - Često „nosim svoj posao sa sobom“ u mislima izvan radnog vremena	23 (18,1)	25 (19,7)	44 (34,6)	18 (14,2)	17 (13,4)	21 (12,1)	31 (17,9)	39 (22,5)	46 (26,6)	36 (20,8)	0,010
CP7 - Često slabo spavam i tokom noći razmišljam o poslu koji radim.	39 (30,7)	34 (26,8)	30 (23,6)	12 (9,4)	12 (9,4)	40 (23,1)	44 (25,4)	35 (20,2)	23 (13,3)	31 (17,9)	0,157

Prikazan je broj (%) ispitanika koji su dali navedeni odgovor na postavljeno pitanje
Odgovori: 1-nimalo se ne slažem; 2-ne slažem se; 3-djelimično se slažem; 4-slažem se i 5-izrazito se slažem

U tabelama 4a i 4b prezentirani su rezultati korelacione analize između sociodemografskih karakteristika ispitanika i njihovih odgovora na 38 pitanja o stresogenim faktorima radnog

mjesta. Iz prezentovanih podataka može se uočiti da sektor zaposlenja (privatni ili javni) ima najviše ostvarenih korelacionih veza sa stresogenim faktorima radnog mjesta. Po bro-

Tabela 4a. Korelacija sociodemografskih faktora ispitanika i odgovora na pitanja koja se odnose na stresogene faktore radnog mjesta

(N=300)	Pol	Dob	Bracno stanje	Stepen obrazovanja	Nivo zdrav. zaštite	Radni odnos	Rad.staž (ukupno)	Rad. staž (ZU zapos)	Pozicija u ZU	Član prof./str. udr.	
P01	r	-0,12	0,09	0,04	-0,03	-0,13	-0,16	0,06	0,09	0,06	0,15
	p	0,04	0,118	0,465	0,566	0,026	0,005	0,265	0,109	0,338	0,012
P02	r	-0,14	0,13	0,09	-0,01	-0,06	-0,10	0,13	0,16	-0,04	0,11
	p	0,013	0,023	0,132	0,887	0,29	0,076	0,023	0,006	0,51	0,063
P03	r	-0,08	0,14	0,09	0,06	-0,01	-0,12	0,11	0,08	0,05	0,06
	p	0,148	0,013	0,107	0,278	0,866	0,039	0,068	0,155	0,416	0,303
P04	r	-0,10	0,23	0,14	0,06	-0,04	-0,19	0,20	0,18	0,05	0,10
	p	0,087	0,000	0,018	0,33	0,466	0,001	0,001	0,002	0,356	0,071
P05	r	-0,05	0,07	0,04	0,03	0,01	-0,13	0,05	0,04	0,06	0,04
	p	0,362	0,259	0,499	0,650	0,862	0,021	0,426	0,466	0,266	0,440
P06	r	-0,09	0,11	0,07	0,07	0,01	-0,18	0,08	0,06	0,10	0,07
	p	0,134	0,055	0,200	0,218	0,817	0,001	0,171	0,331	0,088	0,201
P07	r	-0,21	0,18	0,11	-0,01	-0,12	-0,24	0,16	0,19	0,11	0,17
	p	0,000	0,001	0,065	0,822	0,032	0,000	0,005	0,001	0,058	0,003
P08	r	-0,08	0,14	0,19	-0,08	0,00	-0,15	0,13	0,14	0,03	0,05
	p	0,186	0,018	0,001	0,171	0,939	0,012	0,020	0,016	0,597	0,352
P09	r	0,03	0,12	0,14	0,03	-0,02	-0,03	0,12	0,12	-0,04	-0,15
	p	0,608	0,037	0,015	0,658	0,693	0,598	0,032	0,038	0,455	0,011
P10	r	-0,10	0,10	0,11	-0,06	-0,02	-0,20	0,07	0,07	0,12	0,03
	p	0,077	0,094	0,065	0,269	0,749	0,000	0,207	0,214	0,046	0,618
P11	r	-0,12	0,12	0,11	0,03	-0,13	-0,17	0,10	0,14	0,14	0,07
	p	0,046	0,033	0,051	0,635	0,028	0,004	0,072	0,014	0,012	0,247
P12	r	-0,02	0,06	0,15	-0,01	-0,09	-0,13	0,08	0,09	0,14	-0,01
	p	0,774	0,334	0,010	0,852	0,139	0,025	0,184	0,122	0,013	0,906
P13	r	0,03	0,03	0,11	0,05	-0,06	-0,15	0,01	0,03	0,13	0,10
	p	0,559	0,641	0,062	0,384	0,311	0,007	0,867	0,586	0,028	0,081
P14	r	0,03	0,01	0,14	0,10	-0,08	-0,10	0,00	0,03	0,12	0,12
	p	0,577	0,858	0,019	0,086	0,168	0,07	0,941	0,666	0,045	0,034
P15	r	-0,03	0,00	0,06	-0,06	-0,04	-0,13	0,00	0,05	0,08	0,06
	p	0,599	0,946	0,273	0,262	0,512	0,02	0,951	0,425	0,166	0,309
P16	r	-0,05	0,06	0,10	0,07	-0,02	-0,14	0,06	0,06	0,04	0,09
	p	0,401	0,283	0,084	0,2	0,794	0,018	0,313	0,264	0,45	0,12
P17	r	-0,03	0,09	0,09	0,00	-0,07	-0,07	0,12	0,14	0,09	-0,03
	p	0,564	0,116	0,102	0,948	0,217	0,198	0,046	0,016	0,121	0,645
P18	r	0,01	0,13	0,07	-0,08	-0,07	-0,09	0,15	0,17	0,09	-0,06
	p	0,843	0,023	0,236	0,145	0,215	0,116	0,010	0,003	0,137	0,336
P19	r	0,00	0,01	0,03	-0,10	-0,18	-0,21	0,10	0,13	0,11	0,04
	p	0,946	0,085	0,616	0,087	0,002	0,000	0,097	0,024	0,051	0,493

ju korelacionih veza sa stresogenim faktorima radnog mjesta slijede: ukupni radni staž, radni staž u trenutnoj zdravstvenoj ustanovi, starosna dob i bračno stanje. Stepenn obrazovanja nije u korelaciji ni sa jednim stresogenim fak-

torom, dok pol, pozicija radnog mjesta, članstvo u profesionalnim/strukovnim udruženjima imaju manji broj slabih korelacionih veza sa stresogenim faktorima radnog mjesta.

Tabela 4b. Korelacija sociodemografskih faktora ispitanika i odgovora na pitanja koja se odnose na stresogene faktore radnog mjesta

Korelacija (N=300)	Pol	Dob	Bracno stanje	Stepen obrazovanja	Nivo zdrav. zaštite	Radni odnos	Rad.staž (ukupno)	Rad. staž (ZU zapos)	Pozicija u ZU	Član prof./str. udr.	
P20	r	0,07	0,06	0,01	-0,01	-0,19	-0,15	0,05	0,08	0,15	0,01
	p	0,257	0,332	0,905	0,834	0,001	0,008	0,343	0,169	0,007	0,804
P21	r	-0,05	0,09	0,09	-0,06	-0,10	-0,12	0,05	0,10	0,20	-0,02
	p	0,430	0,110	0,120	0,331	0,080	0,041	0,356	0,094	0,001	0,795
P22	r	-0,12	0,10	0,13	-0,04	-0,12	-0,15	0,10	0,13	0,11	0,04
	p	0,035	0,083	0,022	0,483	0,045	0,009	0,089	0,021	0,050	0,520
P23	r	-0,04	0,18	0,16	-0,01	-0,02	-0,21	0,14	0,14	0,09	-0,16
	p	0,502	0,002	0,007	0,875	0,712	0,000	0,018	0,016	0,106	0,005
P24	r	-0,08	0,08	0,10	-0,05	-0,09	-0,10	0,11	0,13	0,09	-0,11
	p	0,170	0,147	0,095	0,350	0,118	0,088	0,067	0,029	0,104	0,064
P25	r	0,00	0,05	0,14	-0,06	-0,01	-0,22	0,07	0,10	0,05	-0,09
	p	0,933	0,379	0,013	0,303	0,824	0,000	0,196	0,088	0,351	0,141
P26	r	0,03	0,02	0,12	0,05	-0,04	-0,12	0,04	0,04	0,07	0,03
	p	0,591	0,704	0,046	0,406	0,475	0,046	0,485	0,505	0,230	0,567
P27	r	0,01	0,04	0,08	0,03	-0,13	-0,08	0,06	0,09	0,09	-0,06
	p	0,877	0,444	0,149	0,633	0,020	0,143	0,283	0,110	0,110	0,330
P28	r	-0,07	0,10	0,11	0,01	-0,06	-0,16	0,08	0,11	0,06	0,08
	p	0,219	0,095	0,060	0,858	0,302	0,006	0,185	0,054	0,306	0,168
P29	r	-0,04	0,10	0,06	-0,11	-0,06	-0,14	0,12	0,14	0,03	-0,08
	p	0,544	0,077	0,298	0,062	0,310	0,012	0,033	0,014	0,563	0,166
P30	r	0,00	0,05	0,15	0,00	-0,02	-0,15	0,07	0,09	0,06	-0,17
	p	0,937	0,361	0,010	0,942	0,677	0,008	0,207	0,128	0,275	0,003
P31	r	-0,01	0,08	0,10	-0,04	-0,03	-0,14	0,06	0,06	0,07	-0,16
	p	0,840	0,144	0,081	0,438	0,593	0,015	0,284	0,275	0,246	0,005
P32	r	0,00	0,14	0,13	-0,01	-0,02	-0,14	0,13	0,12	0,03	-0,18
	p	0,981	0,015	0,024	0,852	0,741	0,012	0,027	0,033	0,613	0,001
P33	r	0,05	0,04	0,16	-0,09	0,08	-0,11	0,03	0,04	0,06	-0,04
	p	0,375	0,467	0,004	0,104	0,172	0,047	0,562	0,446	0,305	0,518
P34	r	-0,03	0,04	0,05	-0,01	-0,01	-0,1	0,05	0,05	0,09	-0,08
	p	0,595	0,452	0,409	0,893	0,82	0,089	0,368	0,359	0,12	0,151
P35	r	-0,05	0,06	0,09	-0,04	-0,05	-0,12	0,11	0,13	0,06	-0,02
	p	0,365	0,282	0,110	0,524	0,346	0,040	0,060	0,020	0,335	0,726
P36	r	0,08	-0,06	-0,01	-0,01	-0,07	-0,10	-0,01	0,00	0,07	-0,04
	p	0,189	0,318	0,819	0,918	0,221	0,096	0,864	0,984	0,202	0,475
P37	r	-0,07	0,05	0,01	0,04	-0,05	-0,05	0,04	0,03	0,10	0,00
	p	0,217	0,371	0,866	0,440	0,374	0,357	0,485	0,597	0,092	0,937
P38	r	-0,04	-0,07	0,01	0,08	-0,01	-0,09	-0,08	-0,06	0,05	0,03
	p	0,532	0,236	0,893	0,163	0,921	0,136	0,179	0,296	0,375	0,622

U tabeli 5 prikazana je korelacija između sociodemografskih karakteristika ispitanika i odgovora o uticaju radnog mjesta na njihovo zdravlje. Vidi se da postoji značajna korelacija između sektora u kom su zaposleni ispitanici

lazi se na poziciji medicinske sestre ili tehničara 225 (75,0%), zatim glavnih medicinski sestara/tehničara zdravstvene ustanove (klinike, odjela) 21 (7,0%). Članstvo u profesionalnim/strukovnim udruženjima ima 110 (36,7%) ispi-

Tabela 5. Korelacija sociodemografskih karakteristika ispitanika i odgovora o uticaju radnog mjesta na njihovo zdravlje (CP1-CP7)

(N=300)	Pol	Dob	Bracno stanje	Stepen obrazovanja	Nivo zdrav. zaštite	Radni odnos	Rad.staž (ukupno)	Rad. staž (ZU zapos)	Pozicija u ZU	Član prof./str. udr.	
CP1	r	-0,08	0,07	0,09	0,03	-0,07	-0,11	0,12	0,11	0,09	0,05
	p	0,162	0,223	0,101	0,652	0,215	0,05	0,044	0,061	0,12	0,364
CP2	r	-0,05	0,10	0,10	-0,05	-0,04	-0,14	0,13	0,13	0,08	0,00
	p	0,353	0,069	0,072	0,408	0,521	0,012	0,029	0,024	0,151	0,966
CP3	r	-0,11	0,09	0,13	-0,04	-0,05	-0,19	0,10	0,12	0,11	-0,02
	p	0,054	0,129	0,027	0,503	0,432	0,001	0,084	0,042	0,062	0,758
CP4	r	-0,09	0,14	0,13	-0,05	-0,08	-0,26	0,15	0,16	0,14	-0,02
	p	0,108	0,015	0,021	0,346	0,192	0,000	0,010	0,005	0,015	0,706
CP5	r	-0,14	0,13	0,10	-0,07	-0,09	-0,09	0,16	0,17	0,07	-0,05
	p	0,017	0,022	0,074	0,205	0,134	0,107	0,005	0,004	0,237	0,362
CP6	r	-0,16	0,04	0,11	-0,03	-0,10	-0,13	0,05	0,06	0,05	0,02
	p	0,005	0,462	0,048	0,566	0,087	0,020	0,389	0,278	0,359	0,750
CP7	r	-0,08	0,10	0,14	-0,04	-0,03	-0,16	0,13	0,14	0,09	-0,04
	p	0,172	0,074	0,016	0,458	0,608	0,007	0,025	0,016	0,132	0,493

i njihovog radnog staža i odgovora o uticaju radnog mesta na zdravlje ispitanika.

Diskusija

Uzorak je sastavljen od 242 (80,7%) ispitanika ženskog pola, od toga u primarnoj zdravstvenoj zaštiti 101 (33,7%) i 141 (47,0%) u sekundarnoj zdravstvenoj zaštiti i 58 (19,3%) ispitanika muškog pola, od kojih je 26 (8,7%) u primarnoj i 32 (10,7%) u sekundarnoj zdravstvenoj zaštiti (Tabela 1). Dob ispitanika se kreće između 19 i 65 godina života. Odabrani uzorak je u najvećoj mjeri sačinjen od ispitanika koji su udani/oženjeni 220 (73,3%), dok je neudatih/neoženjenih 50 (16,7%). Najveći dio ispitanika ima srednju stručnu spremu 211 (70,3%), zatim fakultet 43 (14,3%), specijalizaciju 23 (7,7%) itd. Kao sektor zaposlenja prevladava isključivo javni sektor u kojem je zaposleno 274 (91,3%) ispitanika. Najveći dio ispitanika u uzorku na-

tanika dok 190 (63,3%) ispitanika nije član ni jednog profesionalnog/strukovnog udruženja.

Analiza odgovora ispitanika na pitanja o stresogenim faktorima radnog mjesta (P01 do P38) pokazuje da ispitanici sekundarne zdravstvene zaštite izražavaju veći intenzitet stresa, jer su na većinu pitanja odgovorili sa "uvijek stresno" i "često stresno". Statistički značajna razlika u distribuciji ispitanika primarne u odnosu na sekundarnu zdravstvenu zaštitu utvrđena je prema odgovorima na 27 pitanja, dok na 11 pitanja ne postoji statistički značajna razlika u distribuciji ispitanika.

Iz odgovora ispitanika primarne i sekundarne zdravstvene zaštite na pitanja o uticaju radnog mjesta na njihovo zdravlje (Tabela 3), može se uočiti da je na pitanje CP1 (Moj posao značajno utiče na moje zdravlje) 59 (34,1%) ispitanika sekundarne zdravstvene zaštite se izjasnilo sa "slažem se" a 54 (31,2%) "izrazito se slažem", dok je nešto manji udio ispitanika primarne zdravstvene zaštite, 36 (28,3%),

okvalifikovao uticaj posla na njihovo zdravlje sa "slažem se" i 25 (19,7%) sa "izrazito se slažem". Najveći dio ispitanika primarne zaštite 47 (37,0%) se izjasnio "djelimično se slažem". Dakle, u primarnoj zdravstvenoj zaštiti veći dio ispitanika je odgovorio sa "nimalo se ne slažem"; "ne slažem se" i "djelimično se slažem", dok u sekundarnoj zdravstvenoj zaštiti preovladavaju odgovori "slažem se" i "izrazito se slažem". Utvrđeno je da postoji statistički značajna razlika u distribuciji ispitanika primarne i sekundarne zdravstvene zaštite prema odgovorima na ovo pitanje ($p = 0,026$). Statistički značajna razlika postoji i kada se radi o distribuciji odgovora na pitanja CP2 (Svaki dan radim pod velikim pritiskom; $p = 0,001$); CP3 (Osjećam stalnu nervozu zbog posla koji radim; $p = 0,015$) i CP6 (Često "nosim svoj posao sa sobom" u mislima izvan radnog vremena; $p = 0,010$). Distribucija ispitanika primarne i sekundarne zdravstvene zaštite ne razlikuje se značajno u odgovorima na pitanje CP5 (Često sam zabrinut/a nakon donošenja neke odluke u poslu koji radim; $p = 0,069$) i CP7 (Često slabo spavam i tokom noći razmišljam o poslu koji radim; $p = 0,157$).

Nije utvrđena povezanost odgovora ispitanika o uticaju radnog mjesta na njihovo zdravlje sa: stepenom obrazovanja, nivoom zdravstvene zaštite, članstvom u profesionalnim/strukovnim udruženjima (Tabele 4a i 4b). Pozicija radnog mjesta u zdravstvenoj ustanovi u slaboj je korelacionoj vezi sa osjećajem stalne fizičke iscrpljenosti (CP4). Pol ispitanika je u slaboj korelacionoj povezanosti sa zabrinutošću nakon donošenja neke odluke u poslu koju obavljaju (CP5) i "nošenjem" posla u mislima izvan radnog mjesta. Ova povezanost je više na strani ispitanika ženskog pola. Starosna dob ispitanika je slabo povezana sa CP4 i CP5 (fizička iscrpljenost i zabrinutost zbog donošenja odluka u poslu). Bračno stanje je u slaboj korelacionoj vezi sa stavovima: CP3 (stalna nervoza), CP4 (fizička iscrpljenost), CP6 ("nošenje" posla u mislima izvan radnog vremena) i CP7 (slabo spavanje i razmišljanje o poslu u toku noći). Sektor u kojem je zasnovan radni odnos ima slabu korelacionu povezanost sa svim fak-

torima koji utiču na zdravlje ispitanika, osim stava CP5. Jači uticaj ima zaposlenje u privatnom sektoru u odnosu na javni sektor. Ukupni radni staž je u slaboj pozitivnoj korelaciji sa stavovima: CP1, CP2, CP4, CP6 i CP7, dok je radni staž u trenutnoj zdravstvenoj ustanovi u slaboj korelacionoj vezi sa stavovima: CP2, CP3, CP4, CP5 i CP7.

Poredeći dobijene rezultate sa rezultatima sličnih istraživanja sprovedenih u: Foči [7], Kliničko bolničkom centru „Sestre milosrdnice“ u Zagrebu [8], Hrvatskoj [9, 10, 12], Tuzli [11], Kliničkoj bolnici „Dubrave“ [8], Mostaru [14], Sjevernoj Italiji [15], tri Portugalske bolnice [16], Đakovu [17] i Saudijskoj Arabiji (Dammam) [18, 19], može se u većini slučajeva uočiti sličnost u osjećajima stresa na radnom mjestu ispitanika ukupnog uzorka, ali i određene razlike po pojedinim stresorima. Razlike u doživljavanju stresogenih faktora na radnom mjestu proizilaze iz različitog stepena društveno-ekonomskog razvoja države, načina organizovanja i razvijenosti zdravstvenog sektora, finansiranja, dostupnosti stručne literature i mogućnosti usavršavanja i napredovanja, kao i efikasnosti u suzbijanju negativnih efekata stresogenih faktora na zaposlene [20].

Zaključak

Rezultati sprovedenih istraživanja na području Doboja ukazuju na postojanje stresogenih faktora radnog mjesta različitog intenziteta, s tim da postoje značajne razlike između primarnog i sekundarnog nivoa zdravstvene zaštite.

Istraživanje je potvrdilo da se uticaj socio-demografskih karakteristika ispitanika ne razlikuje s obzirom na nivo zdravstvene zaštite, dok je utvrđeno da postoji razlika u uticaju stepena obrazovanja, sektora zaposlenja, ukupnog radnog staža i pozicije radnog mjesta u primarnom u odnosu na sekundarni nivo zdravstvene zaštite. Pojedini stresogeni faktori imaju izraženiji intenzitet, kao što su: rad sa pacijentima, noćni rad, rad u smjenama i prekovremeni rad. Utvrđen je jači intenzitet većine (27) stresogenih faktora i uticaj na za-

poslene u sekundarnoj zdravstvenoj zaštiti u odnosu na primarnu zdravstvenu zaštitu. Razlika u stavovima ne postoji u odgovorima za 11 pitanja: dogovori oko korištenja godišnjih odmora; mogućnost napredovanja i unapređenja; visina trenutnih mjesečnih primanja; adekvatnost radnog prostora; organizacija posla; samostalnost u obavljanju posla i donošenju odluka; mogućnost izražavanja nezadovoljstva određenim segmentom rada; kontrola nepredviđenih ili neplaniranih situacija tokom radnog vremena; odnosi s nadređenima i izloženost neprimjerenoj javnoj kritici.

Radno mjesto ima značajniji negativan uticaj na zdravlje zaposlenih u sekundarnom nivou zdravstvene zaštite, posebno kroz: svakodnevni rad pod velikim pritiskom; osjećaj stalne nervoze; osjećaj stalne fizičke iscrpljenosti; često svoj posao "nose kući" ili izvan radnog vremena; imaju česte nesаницe jer tokom noći razmišljaju o poslu koji rade.

Postoji slaba pozitivna korelacija većine stresogenih faktora radnog mjesta primarnog

u odnosu na sekundarni nivo zdravstvene zaštite. Statistički značajna korelacija nije utvrđena za 5 od 38 stresogenih faktora. U oba nivoa zdravstvene zaštite kao značajniji stresogeni faktori smatraju se: prekovremeni rad, smjenski rad, dežurstva, noćni rad i korišćenje pauze.

Slaba korelaciona povezanost stresogenih faktora radnog mjesta P01 do P38 prisutna je kod sociodemografskih faktora: pol, stepen obrazovanja, nivoa zdravstvene zaštite i radnog odnosa. Isto se odnosi i na stavove zaposlenih o uticaju radnog mjesta na njihovo zdravlje. Iako su uočene korelacione veze statistički značajne, one su po intenzitetu veoma slabe.

Dakle, ispitanici iz sekundarnog nivoa zdravstvene zaštite osjećaju veći stepen (intenzitet) stresa u odnosu na zaposlene u primarnom nivou i procjenjuju da njihov posao ima veći negativan uticaj na njihovo zdravlje, u odnosu na zaposlene u primarnoj zdravstvenoj zaštiti.

Autor izjavljuje da nema sukob interesa.
The author declares no conflict of interest.

Literatura

- Božić D. Prevencija i kontrola stresa na radnom mjestu kod zdravstvenih radnika na području Doboja. Završni rad. Drugi ciklus studija. Fakultet zdravstvenih studija, Sarajevo, 2016
- Maslach C, Jackson SE, Leiter MP. Maslach burnout inventory manual. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press; 1996.
- Elo AL, Leppanen A, Lindstrom K. Occupational Stress Questionnaire: User's instruction. Helsinki: Finnish Institute for Occupational Health; 1992.
- Milošević M, Golubić R, Mustajbegović J, Knežević B, Juras K, Bubaš M. Validacija upitnika o stresu na radnom mjestu bolničkih zdravstvenih djelatnika. Sigurnost 2009;51(2):75–84.
- Knežević B, Golubić R, Milošević M, Matec L, Mustajbegović J. Zdravstveni djelatnici u bolnicama i stres na radu: istraživanje u Zagrebu. Sigurnost 2009;51(2):85–92.
- Selmanović S, Pranjić N, Brekalo Lazarević S, Pašić Z, Bošnjak J, Grbović M. Organizacije rada kao prediktori sindroma izgaranja bolničkih liječnika. Sigurnost 2012;54(1):1–9.
- Pavlović J, Joksimović BN, Joković S, Hadživuković N, Vidojević VR. Izloženost stresu medicinskih sestara i tehničara u Kliničkom centru Foča. Biomedicinska istraživanja 2013;4(1):40–7.
- Dušak M. Procjena emocionalne kompetencije i razine stresa kod medicinskih sestara u jedinici intenzivnog liječenja. Available from: URL:<http://www.hcjz.hr/index.php/hcjz/article/viewFile/77/68> Accessed Jul 9, 2017
- Buljubašić A. Sindrom sagorijevanja među zdravstvenim djelatnicima. Diplomski rad. Sveučilišta u Splitu, Sveučilišni odjel zdravstvenih studija, 2015.
- Strapajević D. Procena uticaja rada u integriranoj bolničkoj hitnoj službi na zdravlje i radnu sposobnost djelatnika. Sestrinski glasnik 2015;20 (3):231–9.
- Ćurčić M. Profesionalno sagorevanje. Magistarski rad. Evropski univerzitet Brčko distrikta, Fakultet zdravstvenih nauka, 2015.
- Krajnović F, Šimić N, Franković S. Identifikacija, opis i analiza uzroka nekih negativnih ponašanja u radnom okružju medicinskih sestara. Med Jad 2007;37(3–4):63–72.
- Ekić S, Primorac A, Vučić B. Profesionalni stres kod medicinskih sestara i tehničara. JAHS 2016;2(1):39–46.
- Ćesir-Škoro I, Obradović Z, Smajkić R. Medicinske sestre i sagorijevanje na poslu. Raiché : zdravstveni

- časopis 2012. Available from: <http://www.rauchenet/izdanja/broj-1/medicinske-sestre-i-sagorijevanje-na-poslu/> Accessed Jul 9, 2017
15. Conway PM, Campanina P, Sartoria S, Dottib R, Costaa G. Main and interactive effects of shifwork, age and work stress on health in an Italian sample of healthcare workers. *Applied Ergon* 2008;39:630-9.
 16. Laranjeira CA. The effects of perceived stress and ways of coping in a sample of Portuguese health workers. *J Clin Nurs* 2012;21:1755-62.
 17. Bardhi N. Stress at work among health professionals in primary and secondary health care in Gjakova. *European Journal of Research in Medical Sciences* 2016;4:17-23.
 18. Huda M, Al-Makhaita, Sabra AA, Hafez AS. Predictors of work-related stress among nurses working in primary and secondary health care levels in Dammam, Eastern Saudi Arabia. *J Family Community Med* 2014;21:79-84.
 19. Huda M, Al-Makhaita, Sabra AA, Hafez AS. Job performance among nurses working in two different health care levels, Eastern Saudi Arabia: A comparative study. *Int J Med Sci Public Health* 2014;3:832-7.
 20. Bhui K, Dinos S, Galant-Miecznikowska M, Jongh de B. Perceptions of work stress causes and effective interventions in employees working in public, private and non-governmental organisations: a qualitative study. *B J Psych Bull* 2016;40:318-25.

Correlation between workplace stressogenic factors and sociodemographic characteristics of employees in primary and secondary health care in Doboj region

Dragana Božić

Medical School, Doboj, The Republic of Srpska, Bosnia and Herzegovina

Introduction. This paper is concerned with a comparative analysis of sociodemographic characteristics of the employees and workplace stressogenic factors in both primary and secondary health care. The assessment of the connection of stress factors, as well as subjective feelings of health workers, to their workplace was carried out.

Methods. The study included 300 respondents, out of which 42.33% worked in primary and 57.67% in secondary health care. The data were collected from May to June 2016 by means of the survey conducted in the health care institutions in Doboj region.

Results. The comparison of employees in primary and secondary health care, respectively, showed that there was no statistically significant difference in gender, age and total work experience in the health care institutions, while the differences in levels of education ($p=0.044$); the sector in which the working status is based ($p<0.000$); total work experience ($p=0.002$) and job positions ($p=0.020$) were statistically significant. The analysis of answers provided by the respondents showed a statistically significant difference in the distribution of respondents working in primary and secondary health care according to the answers to 76% of questions related to workplace stressors, 86% of questions related to the impact of workplace on the health status, and 40% of questions related to workplace position issues. The correlational analysis between sociodemographic characteristics of respondents and their answers concerning workplace stressogenic factors demonstrated that the employment sector (public/private sector jobs) correlated highly with the majority of stressogenic factors, followed by total work experience, total work experience in the current health care institution, age and marital status. There was the highest correlation between employment sector, as well as work experience, and the answers to the questions concerning the effect of workplace on the health status.

Conclusion. Workplace stressors have varying intensity and influence on the employees in primary and secondary health care. Secondary health care respondents experience a higher degree of stress and estimate that the job has a greater negative impact on their health in comparison with primary health care respondents.

Keywords: workplace stress, sociodemographic characteristics, primary health care, secondary health care